10. Strengthening EU – Ukraine Cooperation towards Enhancing the Rule of Law In Ukraine : Policy Paper & Policy Recommendations / за заг. ред. І. Солоненко. – К. : К.І.С., 2006. – 152 с.

11. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : [монографія] / Вадим Олегович Даніл'ян. – Х. : Право, 2008. – 184 с.

12. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: [монографія] / Ю. Б. Ключковський. – К. : Час Друку, 2011. – 132 с.

13. Chaudhury M. Bounds of Freedom / Mahasweta Chaudhury. – Amsterdam & New York : Rodopi – Environmental Studies, 2004. – 196 p.

14. Карпачова Н. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні / Н. Карпачова // Право України. – 2009. – № 4. – С. 4–21.

15. Gregg B. Human Rights As Social Construction / Benjamin Gregg. – New York : Cambridge University Press, 2011. – 270 с.

Надійшла до редколегії 06.07.2012

МАКАРЕНКОВ А. Л. ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ГАРАНТИЙ ПРАВА НА ИНФОРМАЦИЮ КАК УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОТКРЫТОСТИ ОБЩЕСТВА

Рассмотрено содержание и результат процесса создания гарантий права человека на информацию. Обосновано, что институционализация системы таких гарантий является важным условием создания открытого общества. Установлено, что человек имеет право своевременно получать достоверные, объективные и полные сведения обо всех важных событиях. Такую информацию человек использует для принятия решений, которые обеспечивают открытость и развитие общества.

MAKARENKOV O. INSTITUTIONALIZATION OF THE GUARANTEES OF RIGHTS TO INFORMATION AS A CONDITION FOR ENSURING THE OPENNESS OF SOCIETY

The content and the result of the process of creation the guarantees of rights to information are considered. It is proved that the institutionalization of human rights to information is an essential condition for creating an open society. It is established that a person has the right to receive accurate, objective and complete information about all important events in proper time. Such information is used for making the decisions that ensure the openness and social development.

УДК 347.73

А. Р. ОЛІЙНИК,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри лінгвістики та суспільствознавства
Донецького університету економіки та права

ПРАВОВА ПРИРОДА ПОДАТКОВОЇ ЗАСТАВИ В УКРАЇНІ ТА ЗАСТАВИ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ

Досліджено правову природу застави Азербайджанської Республіки. Проаналізовано норми чинного законодавства, що регулюють механізм застосування податкової застави органами державної податкової служби. Запропоновано напрям оптимізації норм чинного законодавства.

Багато інститутів вітчизняного фінансового права сьогодні потребують загального переосмислення для визначення доцільності їх існування. Із фінансового права України мають бути виведені норми та правові конструкції, які виявили свою неефективність (тобто не досягають поставленої мети регулювання, не мають позитивного ефекту) або недієвість (є штучними та не здатними до регулювання тих відносин, що існують у реальному житті). Тому дослідження правової природи податкової застави (інституту фінансового права) на сучасному етапі є надзвичайно актуальним.

Більш того, на шляху інтеграції України до світового співтовариства і уніфікації її законодавства особливо актуальним є питання запозичення досвіду нормативно-правового регулювання відносин податкової застави та подібних до неї відносин в інших державах. Азербайджанська Республіка є державою, яка поєднана з Україною політичним та історичним минулим, тому досвід нормативно-правового

© Олійник А. Р., 2012

регулювання відносин податкової застави та подібних до неї відносин, на наш погляд, є цікавим та корисним для України.

На даний час в Україні існує одне спеціальне комплексне дослідження правового регулювання податкової застави, яке містить аналіз правового регулювання та правової природи податкової застави у зарубіжних країнах із застосуванням компоративного методу [1]. Однак навіть указане дослідження не розглядає заставу в Азербайджанській Республіці як спосіб забезпечення виконання податкового обов'язку. Окремі питання застосування забезпечувальних заходів розглянуто в працях науковців України та Російської Федерації: З. М. Будько, О. О. Гогіна, Є. О. Імикшенової, М. В. Карасьової, В. В. Кириченко, Ю. О. Крохіної, І. І. Кучерова, М. П. Кучерявенка, О. У. Латипової, О. А. Ногіної, В. В. Стрельникова, К. Ю. Тотьєва, Н. О. Шевельової, О. Є. Якушкіної тощо. Таким чином, досягнутий рівень дослідження правової природи податкової застави в Україні та зарубіжних країнах слід визнати недостатнім.

Метою даної статті є аналіз законодавства зарубіжної країни – Азербайджанської Республіки та визначення передумов запозичення досвіду і можливості внесення новел у національні нормативно-правові акти.

Сплата податків і зборів в порядку і розмірах, встановлених законом, є загальним обов'язком осіб, закріпленим ст. 67 Конституції України [2].

З метою забезпечення виконання податкового обов'язку платників податків в Україні на законодавчому рівні визначено право податкової застави. Аналогічна правова норма міститься в Конституції Азербайджанської Республіки станом на 24 грудня 2008 р. Стаття 73 зазначеного вище нормативно-правового акта визначає, що сплачувати встановлені законом податки та інші державні збори у повному обсязі та своєчасно є боргом кожного. Ніхто не може бути примушений сплачувати податки та інші державні збори при відсутності передбачених законом підстав та в більшому обсязі, ніж передбачено законом [3].

З наведеного вище вбачається, що як в Україні, так і в Азербайджанській Республіці сплата податків та інших передбачених законом обов'язкових платежів є саме конституційним обов'язком кожного.

Забезпечення виконання обов'язку зі сплати податків та зборів здійснюється в порядку та способами, встановленими вітчизняним законодавством кожної окремої країни. У той же час способи забезпечення виконання податкового обов'язку (в тому числі і податкова застава) в різних країнах мають свої особливості, що пов'язані з пріоритетами національної економічної політики, бюджетними відносинами між різними рівнями влади або іншими чинниками.

В Україні ***податкова застава*** є способом забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений Податковим кодексом України (пп. 14.1.155 п. 14.1 ст. 14). Майно платника податків, який має податковий борг, передається в податкову заставу з метою забезпечення виконання платником податків своїх обов'язків, визначених цим Кодексом (п. 88.1 ст. 88). Більш того, право податкової застави виникає згідно з цим Кодексом та не потребує письмового оформлення (п. 88.1 ст. 88).

Пункт 38.1 ст. 38 зазначеного Кодексу визначає, що виконанням податкового обов'язку визнається сплата в повному обсязі платником відповідних сум податкових зобов'язань у встановлений податковим законодавством строк [4].

Спеціальним нормативно-правовим актом, що здійснює правове регулювання відносин забезпечення виконання конституційного обов'язку зі сплати податків в Азербайджанській Республіці, є Податковий кодекс Азербайджанської Республіки, затверджений 11 липня 2000 р.

Даний нормативно-правовий акт визначає систему податків, загальні принципи оподаткування в Азербайджанській Республіці, правила встановлення, сплати та стягнення податків, права та обов'язки платників податків і державних податкових органів, а також інших учасників податкових правовідносин, що пов'язані з питаннями оподаткування, форми та методи податкового контролю, відповідальність за порушення законодавства про податки та правила оскарження дій (бездіяльності) державних податкових органів та їх посадових осіб.

Пунктом 89.5 ст. 89 Податкового кодексу Азербайджанської Республіки визначено, що продовження виконання податкового зобов'язання здійснюється на підставі мотивованого письмового звернення платника податків у податковий орган із зазначенням, що таке відстрочення забезпечене платником податків у вигляді відповідної застави або поруки. Звернення повинно бути надане до строку платежу, встановленого законодавством щодо виду (видів) податку для їх відповідного звітного періоду. Відповідний орган виконавчої влади розглядає таке звернення протягом 30 днів та за наявності

відповідних підстав ухвалює рішення про продовження строку.

Пунктом 85.10 ст. 85 Податкового кодексу Азербайджанської Республіки визначено, що за наявності підстав строк виконання податкового зобов'язання може бути продовжений від одного до дев'яти місяців протягом податкового року. Протягом цього строку проценти платнику податків не нараховуються [5]. З наведеного вище вбачається, що Податковий кодекс Азербайджанської Республіки не передбачає податкової застави як способу забезпечення виконання податкового обов'язку (зобов'язання), але існує спосіб забезпечення, подібний до неї за правовою природою, – застава.

Пунктом 89.2 ст. 89 Податкового кодексу України визначено, що право податкової застави (далі – податкова застава) поширюється на будь-яке майно платника податків, яке перебуває в його власності (господарському віданні або оперативному управлінні) у день виникнення такого права і балансова вартість якого відповідає сумі податкового боргу платника податків, а також на інше майно, на яке платник податків набуде прав власності в майбутньому.

З наведеного вище випливає ще одна спільна риса між заставою майна в Азербайджанській Республіці та податковою заставою в Україні, а саме: в обох державах вартість майна, яке є предметом податкової застави / застави, повинна бути еквівалентною сумі податкового боргу (недоїмки) / зобов'язання.

Більш того, значною відмінністю є те, що застава майна як спосіб продовження строку для сплати податків і зборів у Азербайджанській Республіці, на відміну від податкової застави в Україні, виникає внаслідок договору між платником податків та органом державної податкової служби, а отже, є диспозитивним способом.

Пункт 85.11 ст. 85 Податкового кодексу Азербайджанської Республіки регламентує, що рішення відповідного органу податкової служби про продовження строку виконання податкового зобов'язання повинно містити вказівку про суму заборгованості з податку, вид (види) податку, строк сплати якого продовжується, строк та порядок сплати, а також відмітки про заставу або поруку.

При поетапному виконанні податкового зобов'язання у строки, передбачені п. 85.10 ст. 85 Податкового кодексу Азербайджанської Республіки, у рішенні податкових органів про продовження строку виконання податкового зобов'язання повинен бути вказаний порядок поетапного виконання податкового зобов'язання. Рішення про продовження строку виконання податкового зобов'язання набирає чинності з дня, зазначеного в такому рішенні.

Визнання договору застави недійсним в порядку, передбаченому законодавством, не скасовує податкового зобов'язання платника податків.

Подовжений строк виконання податкового зобов'язання припиняється завчасно в наступних випадках:

1) при попередньому виконанні платником податків податкового зобов'язання;

2) невиконання умов рішення податкового органу про продовження строку виконання податкового зобов'язання.

Податковий орган, який прийняв рішення про дострокове припинення подовженого строку виконання податкового зобов'язання, протягом п'яти днів повинен інформувати про це платника податків. Платник податків протягом 30 днів з дати отримання інформації повинен сплатити до бюджету суми заборгованості та проценти, що нараховуються на цю суму до дня оплати згідно із законодавством.

З наведеного вище можемо зробити висновок про те, що ***принциповими відмінностями*** податкової застави в Україні, застави майна в Азербайджанській Республіці є наступне:

1. Підставою застосування застави майна в Азербайджанській Республіці є зміна строків виконання податкового зобов'язання. В Україні ж податкова застава виникає виключно за умови наявності податкового боргу.

Щоб підкреслити суттєвість відмінності, слід навести визначення, надані вітчизняним податковим законодавством:

– *податкове зобов'язання* – сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установлений законом строк) (пп. 14.1.156 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України);

– *податковий борг* – сума узгодженого грошового зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій за їх наявності), але не сплаченого платником податків у встановлений цим Кодексом строк, а також пеня, нарахована на суму такого грошового зобов'язання (пп. 14.1.175 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

Отже, податковий борг є податковим зобов'язанням (щодо податків та зборів), строк виконання якого настав.

2. Договірні відносини щодо застави між платником податків та органом державної податкової служби в Азербайджанській Республіці свідчать про диспозитивність зазначеного способу забезпечення виконання продовженого податкового зобов'язання. Правовий режим податкової застави в Україні має виключно імперативний характер.

3. Застава майна в Азербайджанській Республіці підлягає письмовому оформленню шляхом укладання угоди між органом державної податкової служби і заставодавцем, яким є платник податків чи платник зборів. Названі ознаки застави майна свідчать про те, що застава майна є способом забезпечення виконання продовженого податкового зобов'язання, застосування якого залежить від вільного волевиявлення сторін податкових відносин.

4. Оскільки застава майна в Азербайджанській Республіці є способом забезпечення виконання продовженого податкового зобов'язання, застосування якого залежить від вільного волевиявлення сторін податкових відносин, у тому числі і вільного волевиявлення органу державної податкової служби, право застави є суб'єктивним правом органу державної податкової служби Азербайджанської Республіки. Право податкової застави в Україні не є суб'єктивним правом органу державної податкової служби та не залежить від вільного волевиявлення сторін податкових відносин.

Спільними рисами податкової застави в Україні та застави майна в Азербайджанській Республіці є наступні:

1. Наявність правових норм, які регламентують, що при заставі майно може залишатись у заставодавця.

2. Наявність єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, що регулює податкові правовідносини, у тому числі й забезпечувальні заходи.

3. Наявність у спеціальних законодавчих актах з питань оподаткування обох держав процедури узгодження операцій із заставленим майном платника податків, що пов'язано з використанням державою (уповноваженим органом – податковою службою) контрольної функції, а також, як наслідок, забезпечення збереження майна, що перебуває в податковій заставі/заставі.

4. Предметом податкової застави в Україні та застави майна в Азербайджанській Республіці може бути будь-яке ліквідне майно.

Для всебічного розкриття правової природи податкової застави в Україні необхідно звернути увагу на співвідношення категорій «застава» та «податкова застава». На необхідності розмежування застави та податкової застави акцентував увагу Вищий арбітражний суд України в роз'ясненні «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про заставу» від 24 грудня 1999 р. № 02-5/602, у п. 16 якого підкреслено, що «податкову заставу слід відрізняти від застави, яка, відповідно до ст. 1 Закону «Про заставу», є одним із способів забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань» [6].

Таким чином, оскільки такі застави в Україні використовуються при регулюванні принципово різних сфер правовідносин (застава – у сфері приватно-правових відносин, податкова застава – у сфері публічно-правових відносин), особливості їх предмета мають визначатись саме відповідними спеціальними законами. Проаналізувавши досвід правового регулювання застави майна Азербайджанської Республіки, зазначимо, що застава майна може успішно застосовуватись як диспозитивний спосіб забезпечення виконання продовженого податкового зобов'язання до моменту виникнення податкового боргу.

Не завжди суб'єкти господарювання – платники податків в Україні мають достатньо грошових коштів, майнових прав та майна, яке може бути предметом податкової застави (перебувати у власності, належати на праві повного господарського відання, або оперативного управління). Саме в таких випадках застава майна як диспозитивний спосіб забезпечення виконання податкового обов'язку є ефективною, оскільки предметом застави майна, на відміну від податкової застави, може бути й майно третіх осіб.

Навіть якби в Україні сумлінний платник податків або третя особа забажали добровільно забезпечити виконання податкового обов'язку платника податків на підставі цивільно-правової угоди про заставу майна, зазначене виявилося б неможливим через відсутність належного правового регулювання.

На нашу думку, податкова застава в Україні повинна містити новий підвид – заставу майна цивільно-правового характеру в податкових правовідносинах.

Як позитивний досвід правового регулювання застави майна Азербайджанської Республіки, який може бути запозичений Україною, слід назвати застосування норм цивільного законодавства, що регулює відносини застави у випадку необхідності забезпечення виконання продовженого податкового зобов'язання (до моменту виникнення податкового боргу).

Оптимізація правового регулювання податкової застави в Україні за згаданим напрямком,

безумовно, не може претендувати на абсолютну вичерпність, але сприятиме більш ефективному виконанню податковою заставою своєї забезпечувальної функції.

Список використаної літератури

1. Олійник А. Р. Правове регулювання податкової застави в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Олійник Алла Романівна. – Запоріжжя, 2011. – 224 с

2. Конституція України. – Х. : Весна, 2008. – 48 с.

3. Конституція Азербайджанської Республіки [Електронний ресурс] : за станом на 24 груд. 2008 р.). – Режим доступу: http://az.spinform.ru/main_law.html.

4. Податковий кодекс України : за станом на 2 груд. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-175.

5. Податковий кодекс Азербайджанської Республіки [Електронний ресурс] : за станом на 29 груд. 2011 р. – Режим доступу: http://taxpravo.ru/law/98687-nalogovyj_kodeks_azerbajdzhanskoj_respubliki.

6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про заставу» : роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 24 груд. 1999 р. № 02-5/602 // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 2000. – № 1. – С. 63–66.

Надійшла до редколегії 14.09.2012

ОЛЕЙНИК А. Р. ПРАВОВАЯ ПРИРОДА НАЛОГОВОГО ЗАЛОГА В УКРАИНЕ И ЗАЛОГА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ КАК СПОСОБОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИСПОЛНЕНИЯ НАЛОГОВОЙ ОБЯЗАННОСТИ

Исследована правовая природа залога Азербайджанской Республики. Проанализированы нормы действующего законодательства, регулирующие применение налогового залога органами государственной налоговой службы. Предложено направление оптимизации норм действующего законодательства.

OLIYNYK A. THE LEGAL NATURE OF TAX PLEDGE IN UKRAINE AND PLEDGE OF THE AZERBAIJANI REPUBLIC AS THE WAYS OF ENSURING EXECUTION OF THE TAX DUTY

The legal regulation of tax pledge of Azerbaijani Republic is studied. The norms of current legislation regulating the mechanism of tax pledge using by State Tax Service bodies are analyzed. The amendments of current legislation are offered.

УДК 351.746 (477)

С. П. ПОНОМАРЬОВ,
здобувач
Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНА УПРАВЛІНСЬКА ПАРАДИГМА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглянуто проблему визначення поняття державного управління та розуміння його сутності, призначення в умовах реформування суспільства та держави. Визначено особливості управління органами Служби безпеки України.

Курс на зміцнення державності в Україні, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишається одним із головних напрямків державного будівництва. Подальше становлення та розвиток сучасної України вимагають перебудови та трансформації структури органів державного управління в бік формування якісно нової, європейсько орієнтованої, побудованої винятково на правильно визначених правових та організаційних засадах системи. Зважаючи на те, що нині Україна чітко визначила свій зовнішній пріоритет розвитку як європейської держави, постає питання приведення організації та правового регулювання діяльності органів влади та державного управління у відповідність до норм і стандартів Європи.

Необхідно визначити місце органів Служби безпеки України в сучасній системі органів державного управління та в системі правоохоронних органів.

Загальним засадам державного управління в літературі приділяється загалом достатня увага.

© Пономарьов С. П., 2012